

NATIONALE ARBEIDSRAAD

CENTRALE RAAD VOOR HET
BEDRIJFSLEVEN

ADVIES Nr. 2.441

CRB 2025-0400
CO 1000

Gemeenschappelijke Raadszitting van 19 februari 2025

Twaalfde tweejaarlijks verslag van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting - Verslag 2022-2023 over de financiële dimensie van armoede

3.533

Inbehandelingneming

Bij brief van 25 april 2024 en in uitvoering van artikel 4 §2 van het Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de continuïteit van het armoedebeleid, heeft Mevr. LALIEUX, minister van Sociale Integratie, Personen met een Handicap en Armoedebestrijding, de CRB en de NAR om hun mening gevraagd over het twaalfde twejaarlijks verslag van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting getiteld "De financiële dimensie van armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie".

De Raden hebben met belangstelling kennisgenomen van de inhoud van het verslag. In het onderstaande advies, dat ze tijdens de gemengde plenaire vergadering van de Raden van 19/02 2025 hebben goedgekeurd, zetten ze hun standpunten, reacties en conclusies uiteen over de thema's die tot hun bevoegdheden behoren en die centraal staan in hun aandachtsgebieden.

Dit advies is gestructureerd volgens de onderwerpen waarvoor de Raden bevoegd zijn en hun standpunt willen geven.

Advies

1. Inkomen

Hoofdstuk I van het [12e twejaarlijks verslag 2022-2023](#) over de financiële dimensie van armoede is gewijd aan de inkomensproblematiek.

1.1. De doelstellingen om armoede te bestrijden

België engageert zich om de doelstellingen om armoede te bestrijden van de Agenda 2030 van de Verenigde Naties en de Europese Pijler van Sociale Rechten te bereiken. Dit engagement heeft niet alleen betrekking op het verminderen van de armoede maar op het volledig uitroeien ervan opdat iedereen een leven kan leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid.

De Raden ondersteunen deze doelstellingen en willen werken aan een meer inclusieve, egalitaire en eerlijke samenleving. Op de Sociale Top in Porto in 2021¹ bevestigden de sociale partners op Europees niveau hun engagement door de doelstellingen van het actieplan van de Europese Pijler van Sociale Rechten van de Europese Commissie te onderschrijven, waaronder de doelstelling om tegen 2030 het aantal mensen dat het risico loopt op armoede of sociale uitsluiting met minstens 15 miljoen te verminderen, waaronder minstens 5 miljoen kinderen.

¹Op 7 mei 2021, onder het Portugese voorzitterschap, kwamen de EU-leiders, de Europese instellingen, de sociale partners en de vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties bijeen in Porto om hun inzet voor de uitvoering van de Europese Pijler van Sociale Rechten te versterken.

Ter gelegenheid van het Belgische voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie benadrukten de Nationale Arbeidsraad (CNT) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) het belang van een gedeelde verantwoordelijkheid tussen politieke, sociaaleconomische en gemeenschapsactoren en burgers om deze doelstellingen te bereiken. De Raden hebben ook herhaald dat werk een essentiële hefboom blijft om armoede doeltreffend te bestrijden, iedereen toegang te geven tot sociale bescherming en tegemoet te komen aan de behoefte aan sociale investeringen, waarbij tegelijk de houdbaarheid van de overheidsfinanciën wordt gewaarborgd ([CRB 2023-2825/NAR advies nr. 2.393](#), p. 33-34). Bovendien wilden de Raden tijdens de Conferentie op hoog niveau over de Europese Pijler van Sociale Rechten, die in april 2024 in Terhulpen wordt gehouden, de gelegenheid hebben om te evalueren in hoeverre de doelstellingen van Porto op zowel Europees als nationaal niveau zijn bereikt. Deze evaluatie is essentieel om de balans op te maken van de geboekte vooruitgang en van de inspanningen die verder moeten worden geleverd om de vastgelegde doelstellingen tegen 2030 te bereiken.

Tegelijkertijd hebben de Raden bijgedragen aan de implementatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's, Sustainable Development Goals) die zijn uiteengezet in de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling van de VN. Één van de SDG's binnen de bevoegdheid van de Raden is armoedebestrijding². In twee gezamenlijke adviezen (cf. [CRB 2020-4000/NAR advies nr. 2.158](#) en [CRB 2020-1770 /NAR advies nr. 2.175](#)) hebben de Raden aanbevelingen gedaan om de reeks indicatoren te verbeteren die door het Federaal Planbureau worden opgevolgd voor de federale rapporten ter evaluatie van het beleid dat wordt gevoerd in het kader van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling in België³. Deze indicatoren maken het mogelijk om gebieden te identificeren waar de vooruitgang van België niet in overeenstemming is met zijn verbintenissen en om het beleid dienovereenkomstig aan te passen. De inhoud van deze adviezen zou ook een basis kunnen vormen voor het Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling en voor het proces van integratie van de VN-doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling in het Europees Semester, zoals voorzien in de Green Deal⁴ van de Europese Commissie ([Ibid. 2020-1770, p. 4](#)).

²Ze keken ook naar de SDG's met betrekking tot de volgende thema's: gendergelijkheid, energie, waardig werk, strijd tegen ongelijkheid, mobiliteit, duurzaam verbruik en duurzame productie, klimaat, alsmede voldoende sterke, inclusieve en duurzame groei.

³ In februari 2025 publiceerde het Federaal Planbureau (FPB) zijn federaal rapport over duurzame ontwikkeling. https://www.plan.be/sites/default/files/documents/REP_ICPIB2025_13101_NL.pdf.

⁴Europese Commissie (2019). De Europese Green Deal, COM/2019/640 definitief (p. 3).

1.2. Niemand achterlaten: opleiding en werkgelegenheid centraal in de zorgen om een wereld in transitie

Het leidende principe van het Programma Duurzame Ontwikkeling voor 2030, "Niemand achterlaten" ("Leave no one behind"), verplicht de VN-lidstaten om alle vormen van armoede uit te bannen en ongelijkheid te verminderen. Dit principe was ook de leidraad voor de Raden in hun aanbevelingen over het Plan voor Herstel en Veerkracht (PHV) van België na de COVID-19-crisis.

De Raden hebben een aantal initiatiefadviezen uitgebracht, in samenwerking met de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO), om ervoor te zorgen dat hervormings- en investeringsmaatregelen leiden tot een duurzamer, inclusiever en concurrerender sociaaleconomisch systeem, waarbij de doelstellingen voor een koolstofarme economie in 2050 worden gehaald. De as "Sociaal en samenleven" van het PHV kreeg bijzondere aandacht van de Raden, vooral met betrekking tot armoedebestrijding en integratie.

In hun advies over het luik "Investeringsprojecten" van het PHV ([CRB 2021-0760/NAR advies nr. 2.205](#)) benadrukten de Raden de noodzaak om voldoende middelen toe te wijzen aan projecten voor deze as, met name op het gebied van opleiding en werkgelegenheid voor kwetsbare en moeilijk bereikbare groepen. Ze raadden aan om projecten specifiek te richten op de opleidingsbehoeften van deze groepen in relatie tot veranderingen op de arbeidsmarkt. (Ibid., 2021, p. 10). Ze raadden ook aan om actoren op het terrein te betrekken bij het ontwerp en de uitvoering van deze projecten, zoals verenigingen die gespecialiseerd zijn in re-integratie, organisaties die kwetsbare groepen vertegenwoordigen (armen, ouderen, gehandicapten), OCMW's, sectorfondsen, sociale partners en verenigingen voor permanente vorming.

Na een eerste initiatiefadvies over investeringen hebben de CRB, de NAR en de FRDO ook gezamenlijke adviezen uitgebracht over het luik "Structurele hervormingen" van de PHV ([CRB PHV \(CRB 2021-0900/ NAR advies nr. 2.212\)](#)). Nog steeds over het onderwerp "Sociaal en samenleven" betreurden de Raden het gebrek aan concrete maatregelen om de doelstelling van de regering te realiseren om tegen 2030 een werkzaamheidsgraad van 80% te bereiken (Ibid., 2021, p. 9). De Raden benadrukten het gebrek aan specifieke maatregelen die de inschakeling op de arbeidsmarkt ondersteunen van laaggeschoolden, oudere werknemers en uit immigratie afkomstige personen, welke personen de Europese Commissie als doelgroepen had geïdentificeerd waaraan bijzondere aandacht besteed moet worden. Ze betreurden ook het gebrek aan hervormingen die inzetten op het versterken van de digitale vaardigheden, met bijzondere aandacht voor kwetsbare doelgroepen, door mobilisering van de diverse opleidingsmogelijkheden, waaronder het overheidsaanbod en formele of informele opleiding op de werkplek (Ibid., 2021, p. 9).

In hun gezamenlijke bijdrage aan het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2022 ([CRB 2022-0830 / NAR advies nr. 2.280](#)) bevestigden de NAR en de CRB opnieuw het belang van het bevorderen van een meer inclusieve samenleving en arbeidsmarkt. Ze benadrukten de noodzaak om zoveel mogelijk mensen in te schakelen op de arbeidsmarkt om de werkgelegenheidsgraad aanzienlijk te verhogen en het doel van de regering van een werkgelegenheidsgraad van 80% te bereiken (Ibid., 2022, p. 9).

In het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen (VWC) 2024 (dat binnenkort wordt gepubliceerd) benadrukken de leden van de CRB opnieuw het belang van het inschakelen van risicogroepen en inactieven (onder wie de langdurig zieken), waarbij ze erop wijzen dat wanneer werkloosheid en inactiviteit langdurig worden, de kansen op re-integratie op de arbeidsmarkt nog

kleiner worden (Ibid., verschijnt binnenkort, p. 35). Het is belangrijk om actie te ondernemen om langdurige werkloosheid en inactiviteit te voorkomen, zodat mensen zo snel mogelijk weer aan het werk kunnen. Het verbeteren van de toegang tot een diverse opleidingsmogelijkheden, zowel formeel als informeel, en het tot stand brengen van een cultuur van levenslang leren om nieuwe vaardigheden te ontwikkelen, met name digitale vaardigheden, is essentieel om de inzetbaarheid van mensen te vergroten en hun loopbaantrajecten veilig te stellen (Ibid., verschijnt binnenkort, p. 36).

Volgens de leden moeten de steunstelsels hun rol blijven vervullen om te beschermen tegen armoede en het risico op armoede, door een vervangingsinkomen te garanderen in geval van ziekte, verlies van werk, een arbeidsongeval, enz. Tegelijkertijd moeten de valkuilen van werkloosheid of inactiviteit worden vermeden en moet de terugkeer naar werk worden aangemoedigd. De leden zijn van mening dat het ook essentieel is om het belang te herhalen van het garanderen van de sociale en financiële houdbaarheid van de sociale zekerheid, en benadrukken dat werkgelegenheid een belangrijke hefboom blijft om armoede effectief te bestrijden (Ibid., verschijnt binnenkort, p. 38).

In het VWC 2024 wijzen de leden erop dat de technologische vooruitgang en de ecologische transitie ook de banen en de gevraagde vaardigheden veranderen, waardoor het moeilijker kan worden om mensen zonder geschikte kwalificaties te re-integreren. Het re-integreren betekent mobiliteit aanmoedigen, of het nu tussen verschillende banen binnen hetzelfde bedrijf is, van de ene baan naar de andere, of van werkloosheid of inactiviteit naar werk. Bovendien vinden de leden het essentieel om hen opleidingsmogelijkheden aan te bieden om nieuwe vaardigheden te verwerven of gelijke tred te houden met de ontwikkelingen in hun beroep en zo een positieve bijdrage te leveren aan hun inzetbaarheid. Een grotere deelname van mensen aan begeleidings- en ondersteuningssystemen zal ook helpen om hun beroepstraject veilig te stellen (Ibid., verschijnt binnenkort, p. 36).

Concluderend zijn de leden van de CRB voorstander van levenslang leren en de introductie van opleidingstrajecten die niemand aan zijn lot overlaten en die kunnen inspelen op de noden van de - grote en kleine - ondernemingen. Deze trajecten moeten voor alle burgers (zowel toekomstige werknemers als personen op arbeidsleeftijd) de beroepsovergang van werkloosheid of inactiviteit naar werk vergemakkelijken, maar ook de overgang tussen banen en met name naar opkomende sectoren en beroepen. Daarnaast benadrukken ze de dringende noodzaak om zich te richten op de veranderingen in de arbeidswereld, op opleiding en op omscholing van mensen in de context van transitie (CRB 2023-2500, p. 4). Er moet voor worden gezorgd dat hun talenten onderweg en tijdens hun hele loopbaan zo weinig mogelijk verloren gaan (Ibid., p. 5).

1.3. Minimuminkomen

De Nationale Arbeidsraad wil wijzen op de [collectieve arbeidsovereenkomst nr. 43/15](#) en het begeleidend advies [nr. 2. 237](#) van 15 juli 2021. Met die collectieve arbeidsovereenkomst wordt, naar aanleiding van het afsprakenkader dat op 25 juni 2021 tussen de sociale partners in de Groep van Tien gesloten werd, het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen via afzonderlijke aanpassingen verhoogd op 1 april 2022, 2024 en 2026. Vanaf 1 april 2022 wordt het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI) in de cao nr. 43 gebracht op een uniek bedrag waardoor de huidige leeftijds- en anciënniteitsvoorwaarden die bepaald zijn in de cao nr.43 wegvallen. Hiertoe wordt het bedrag van het GGMMI vanaf 18 jaar verhoogd met 76,28 euro bruto. Het afsprakenkader dat op 6 april 2023 werd gesloten tussen de sociale partners in de Groep van Tien herbevestigt de afspraken rond de verhoging van het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen uit het afsprakenkader van 2021.

Vanaf 1 april 2024 en vanaf 1 april 2026 wordt het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen telkens met € 35 bruto verhoogd.

De Nationale Arbeidsraad haalt bovendien aan dat het afsprakenkader van 25 juni 2021 voorziet in een mogelijkheid tot verhoging van het minimumloon vanaf 1 april 2028, op voorwaarde dat er conformiteit is met de benchmark met de buurlanden en er geen overloopeffecten op de sectorale minimumlonen zijn, en mits een eventuele compensatie voor de werkgevers.

De Nationale Arbeidsraad verricht in zijn advies [nr. 2.440](#) een evaluatie van het verhogingsmechanisme van het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI). De evaluatie in dit advies heeft enerzijds betrekking op het mechanisme van de zeerlagelooncomponent in de structurele vermindering en anderzijds op een benchmarking met het Duitse brutominimumloon.

In januari 2025 is er een overschrijding van spilindex door Statbel vastgesteld, waardoor er een indexering van het GGMMI met 2% is toegepast. Dit heeft als gevolg dat vanaf februari 2025 het GGMMI € 2.111,89 bedraagt.

1.4. Binding van sociale uitkeringen aan welvaart via de welvaartsenveloppe

De Raden herinneren aan de tweejaarlijkse oefening over de binding van de sociale zekerheid en de bijstandsuitkeringen aan de welvaart, in het kader waarvan de NAR en de CRB, samen met het Algemeen Beheerscomité voor het Sociaal Statuut der Zelfstandigen (over de zelfstandigencomponent), een advies uitbrengen waarin ze zich unaniem uitspreken over het omvang en de verdeling van de financiële middelen bestemd voor de verhoging van de sociale uitkeringen in overeenstemming met de welvaartstendensen voor een periode van twee jaar. Zij verwijzen met name naar het advies betreffende het begrotingsjaar 2021-2022 ([CRB 2021-1020](#) \ [advies nr. 2.213](#)). De Raden werken hier momenteel aan voor het begrotingsjaar 2025-2026.

2. Stijgende levensduurte

Hoofdstuk II van het tweejaarlijks verslag 2022-2023 van de het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting is gewijd aan de stijgende levensduurte. Zoals gezegd heeft de stijging van de prijzen, met name de energieprijzen, ertoe geleid dat de financiële dimensie van armoede is gekozen als het centrale thema van het tweejaarlijks verslag voor 2022-2023.

2.1. Indexering en steunmaatregelen tijdens de inflatiecrisis⁵

Voor de Raden is de prijsontwikkeling ook een punt van bezorgdheid, aangezien dit een directe impact heeft op het concurrentievermogen van de ondernemingen en het beschikbare inkomen van de huishoudens. Naar aanleiding van de opeenvolgende inflatieschokken die de Belgische economie sinds 2021 hebben geteisterd, heeft de CRB ervoor gekozen om in zijn Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen (VWC) van 2023 (CRB 2023-2450) de oorzaken en gevolgen van de inflatie te onderzoeken. Het bevat ook een analyse van de impact van de maatregelen van de overheid op het beschikbare inkomen van de huishoudens, de rentabiliteit van ondernemingen en de overheidsfinanciën. Wat het beschikbare inkomen van de huishoudens betreft, werden in dit VWC een aantal bevindingen benadrukt.

Achter de ontwikkeling van het reëel beschikbaar gezinsinkomen op macro-economisch niveau, beschreven in het VWC 2023, gaan verschillen binnen de categorie van de huishoudens schuil. Terwijl de inkomens van de meeste werknemers en van de rechthebbenden van sociale overdrachten uiteindelijk zullen worden aangepast aan de prijsontwikkeling dankzij de automatische indexering (zij het soms met vertraging), is dit immers niet noodzakelijk het geval voor zelfstandige werknemers, voor wie de inkomensstijging afhangt van hun vermogen om hun prijzen te verhogen (Ibid., 2023, p. 39). Er zij ook op gewezen dat 2% van de werknemers in de privésector niet valt onder een indexeringssysteem op het niveau van het paritair comité, ofwel omdat hun paritair comité niet in een indexeringssysteem voorziet, ofwel omdat ze onder geen enkel paritair comité vallen (Ibid., 2023, p. 37).

Het VWC 2023 wijst er ook op dat indexering en regeringsmaatregelen niet alle huishoudens op dezelfde manier hebben beschermd (CRB 2023-2450, p. 39). Deze maatregelen, die zijn ingevoerd om huishoudens te helpen het hoofd te bieden aan de stijging van de energieprijzen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, vallen uiteen in twee categorieën: enerzijds gerichte maatregelen zoals de uitbreiding van het sociaal tarief voor elektriciteit en aardgas en premies gekoppeld aan de inkomens voor de meest kwetsbare huishoudens; anderzijds de verlaging van de btw van 21% naar 6% en de forfaitaire premies die zonder onderscheid aan alle huishoudens worden toegekend⁶.

Een studie van Capéau et al. (2022), geciteerd in de VWC 2023, heeft het gecombineerde effect van deze maatregelen en de indexering op het beschikbare gezinsinkomen gemeten tussen januari 2021 en

⁵Volgens de Nationale Bank van België (NBB) bedroeg de inflatie in 2022 in de eurozone 8,4%, een ongekend niveau sinds haar oprichting in 1999. <https://www.nbb.be/nl/artikels/inflatieverwachtingen-en-monetair-beleid>.

⁶De Raad van de Europese Unie heeft, in haar [aanbevelingen van 12 juli 2022](#) over het nationale hervormingsprogramma van België voor 2022 en het advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma van België voor 2022 aanbevolen dat België zich concentreert op het voeren van een voorzichtig begrotingsbeleid in 2023, met name door de groei van de binnenlands gefinancierde lopende primaire uitgaven onder de potentiële bbp-groei op middellange termijn te houden, rekening houdend met de voortzetting van tijdelijke en gerichte steun aan huishoudens en ondernemingen die het kwetsbaarst zijn voor energieprijsstijgingen en aan mensen die Oekraïne ontvluchten (Raad van de Europese Unie, 2022, p. 9).

december 2022 (toen de energieprijzen stegen). Hieruit blijkt dat de stijging van het beschikbare inkomen de stijging van de energiekosten heeft overgecompenseerd. Er blijven echter verschillen bestaan: de 70% van de meest gegoede huishoudens werd meestal overgecompenseerd door regeringsmaatregelen, terwijl onder de 30% van de minst gegoede huishoudens 50% overgecompenseerd en 50% ondergecompenseerd werd. De impact kan evenwel vertekend zijn doordat alleen rekening wordt gehouden met de nieuwe energiecontracten (CCE 2023-2450, p.41). Er moet echter worden opgemerkt dat de regeringsmaatregelen mee in aanmerking werden genomen in de berekening van de consumentenprijsindex, wat tot gevolg had dat de stijging van de index werd gematigd en de overcompensatie dus werd verminderd (en meer nog voor de meest gegoede huishoudens) (Ibid., 2023, p. 44).

De studie van Capéau et al. (Ibid., 2022) toont ook aan dat de impact van stijgende energieprijzen op huishoudens aanzienlijk varieerde, afhankelijk van het soort contract dat ze hadden afgesloten met hun energieverdeler. Huishoudens met langlopende contracten met een vaste prijs werden relatief niet beïnvloed, terwijl huishoudens met contracten met een variabele prijs of contracten met een vaste prijs die werden afgesloten op een moment dat de prijzen stegen, hun energiekosten aanzienlijk zagen stijgen.

Verder blijkt uit diezelfde studie (Ibid., 2022) aangehaald in de VWC 2023, dat de impact van de stijgende energieprijzen op het beschikbare gezinsinkomen verschilde afhankelijk van factoren zoals de grootte van het huishouden, het aantal kinderen, de leeftijd, het type woning, de verwarmingsapparatuur, de woningisolatie en voorkeuren. Een huishouden met twee tieners zal bijvoorbeeld meer uitgeven als het in een slecht geïsoleerd huis met vier gevels woont dan een huishouden met één jong kind dat in een beter uitgerust huis met twee gevels woont.

2.2. Renovatie en verbetering van de energie-efficiëntie van huurwoningen en appartementencomplexen

In maart 2023 bracht de CRB, samen met de drie regionale economische en sociale Raden van het land, een advies uit over de renovatie en de verbetering van de energieprestaties van het residentiële huurbestand en van de mede-eigendommen (CRB 2023-0800). In dit advies benadrukten de Raden het belang van renovatie van huurwoningen, aangezien deze een belangrijk deel van het vastgoedpark vertegenwoordigen, hoewel ze vaak minder energie-efficiënt zijn. De Raden identificeerden vervolgens specifieke obstakels die de lage renovatiesnelheid van het huurbestand zouden kunnen verklaren. De huurmarkt staat momenteel ook onder druk door een mismatch tussen de vraag naar woningen en het aanbod op de markt.

Volgens de Koning Boudewijnstichting is het risico op energiearmoede bij huurders (34,9%) 2,5 keer groter dan bij huiseigenaars (14,5%). Om de Europese, Belgische en gewestelijke klimaat- en energiedoelstellingen te halen, moet het tempo van de ingrijpende renovatie en vernieuwing van het bestaande gebouwenbestand worden opgedreven, wat aanzienlijke investeringen zal vergen (Ibid. 2023-0800, p. 3). Ondanks de minder goede gemiddelde kwaliteit van huurwoningen en de specifieke belemmeringen waarmee de sector wordt geconfronteerd, gaan de publieke budgetten en steunmaatregelen (waaronder de subsidies voor energierenovatie) in verhouding meer naar eigenaarsbewoners en in zeer beperkte mate naar de huurmarkt⁷ (CRB 2023-0800, p. 4). Het is daarom essentieel

⁷ Deze bevinding wordt onder andere benadrukt door een [studie van het Steunpunt Wonen](#): in 2018 ging in Vlaanderen 77,5% van de overheidssteun naar koopwoningen (in totaal meer dan 2 miljard euro), tegenover slechts 22,5% naar huurwoningen (in totaal 581 miljoen euro).

dat alle huishoudens, ook die met de laagste inkomens en huurders, toegang hebben tot energie-efficiënte woningen (VWC 2024, verschijnt binnenkort, p. 19).

In het licht van de uitdagingen waaraan ons land het hoofd moet bieden om de energieprestaties van de gebouwen te verbeteren, herinneren de Raden eraan dat het belangrijk is om in de langetermijnstrategieën bijzondere aandacht te besteden aan de renovatie van huurwoningen en mede-eigendommen. Ze stelden een reeks pistes van aanbevelingen voor om de renovatie van het huurbestand en van de mede-eigendommen te stimuleren, met name: het versterken van de samenhang en coördinatie tussen de beleidsniveaus⁸, het verzamelen van nauwkeurige gegevens over het bestand van huurwoningen en mede-eigendommen, het harmoniseren van de certificering voor mede-eigendommen, het stimuleren van ingrijpende renovaties, met name op belangrijke momenten zoals wanneer een huurder vertrekt, en het invoeren van een uniek loket (“one stop shop”).

De Raden benadrukken ook dat gerichte investeringen bijdragen aan duurzame groei, werkgelegenheid en sociale cohesie. Om de energietransitie effectief te laten zijn, vragen zij om een versnelling van de publieke en private investeringen, vergezeld van een sociale dialoog, en om een Europees begrotingskader dat dergelijke investeringen bevordert en tegelijkertijd de houdbaarheid van de overheidsfinanciën in stand houdt.

De noodzaak om snel meer te investeren in betaalbare, duurzame en kwaliteitsvolle huisvesting en in duurzame infrastructuur is ook de essentie van de boodschap die de leden van de bijzondere raadgevende commissie (brc) Bouw binnen de CRB uitdroegen via een memorandum (CRB 2024-0860) dat in maart 2024 werd gepubliceerd. De leden stelden ook een reeks aanbevelingen of prioritaire doelstellingen "voor duurzaam en sociaal bouwen" op die ze aan de overheden wilden richten voor de legislatuur 2024-2029:

- het sociaal huisvestingsbeleid versterken;
- een beleid ter bevordering van duurzame en betaalbare woningen invoeren;
- een ambitieus beleid op het vlak van overheidsinvesteringen ten uitvoer leggen;
- een voldoende aantal werknemers met de vereiste kwalificaties garanderen en sociale dumping bestrijden.

2.3. Kosten van woon-werkverplaatsingen

In januari 2024 publiceerden de CRB en de NAR een gezamenlijk advies over de verhoging met 5,9% van de prijzen van de abonnementen van de NMBS⁹ voor woon-werkverkeer die gepland is vanaf 1 februari 2024 (CRB 2024-0339/NAR advies nr. 2.401). De Raden benadrukten de financiële gevolgen voor werkgevers en werknemers. Om deze effecten te verzachten (CRB 2024-1030) sloten de leden van de NAR op 8 april 2024 CAO nr. 19/11 tot wijziging van CAO nr. 19/9. Vanaf 1 juni 2024 is de werkgeversbijdrage in de kosten van woon-werkabonnementen verhoogd tot 71,8% van de prijs van het abonnement, vergeleken met 56% voor de periode van 1 februari tot 31 mei 2024. CAO nr. 19/11

⁸ Via het gezamenlijk advies van de CRB en de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO) over de herziening van het Nationaal Energie- en Klimaatplan 2030 (NEKP) (CRB 2024-0640) benadrukten de Raden ook dat het oplossen en voorkomen van energiearmoede ook gecoördineerde interfederale beleidsmaatregelen vereist.

⁹ Het gaat om het Standard Abonnement, het Halftijds Abonnement en het Flex Abonnement.

voorziet ook in de invoering van een mechanisme voor de aanpassing van de forfaitaire tussenkomst voor de komende zes jaar om de gevolgen van een door de NMBS besliste verhoging van de prijzen van de vervoersbewijzen voor de werknemers te beperken.

3. Recht op bijkomende financiële ondersteuning

Hoofdstuk 3 van het tweejaarlijks verslag 2022-2023 van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting gaat over het recht op bijkomende financiële steun. Dat hoofdstuk wordt niet besproken in dit advies.

4. Financiële gevolgen van digitalisering

Het verslag van het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale uitsluiting kaart aan dat de digitale transformatie de afgelopen twee jaar een versnelling heeft gekend onder invloed van de COVID-19-pandemie. Hoewel de Raden van mening zijn dat digitalisering belangrijk is voor socialezekerheidsinstellingen, delen ze ook de observatie van het Steunpunt dat deze digitale transformatie gevolgen heeft voor de toegang tot essentiële diensten en op de rechten van kwetsbare mensen.

De Raden vinden dat digitale inclusie een belangrijk punt is, aangezien digitale uitsluiting en de digitale kloof nog steeds een reëel probleem zijn voor bepaalde bevolkingsgroepen omdat de toegang tot ICT niet voor alle groepen gelijk is. In hun gemeenschappelijk advies [nr. 2.336 \(CRB 2022-3301\)](#) van 20 december 2022 benadrukten de Raden reeds dat de toegankelijkheid van publieke diensten cruciaal is opdat mensen in armoede er maximaal gebruik van kunnen maken. Digitalisering is hierin een belangrijke factor en de COVID-19-pandemie heeft de uitrol naar digitale diensten versneld. In sommige gevallen leidde dit tot de overschakeling naar een uitsluitend digitaal aanbod. Voor mensen die niet over de nodige vaardigheden, middelen, mogelijkheden of voorkeuren beschikken om digitale toepassingen en apparaten te kunnen of willen gebruiken, wordt de toegang tot publieke diensten sterk bemoeilijkt.

Het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale uitsluiting stelt in zijn rapport dat mensen niet mogen worden uitgesloten van de maatschappij om de enige reden dat ze moeilijkheden ondervinden met de digitale wereld.

Wat dat betreft, willen de Raden verwijzen naar de gezamenlijke verklaring van de sociale partners, getiteld "[75 jaar Sociale Zekerheid voor Werknemers](#)", waarin ze herinneren aan de verbintenis die de sociale partners in het kader daarvan zijn aangegaan om als beheerders van de sociale zekerheid hun verantwoordelijkheid te nemen met betrekking tot de toekomstige digitalisering van de socialezekerheidsprocessen. In dit verband zijn de Raden van oordeel dat de sociale partners een cruciale rol moeten spelen bij de aansturing van de digitaliseringsprojecten, gezien de impact daarvan op diverse actoren en omdat die projecten in de toekomst betrekking zouden kunnen hebben op werkzaamheden die bij de Raden hebben plaatsgevonden of momenteel plaatsvinden.

In het gemeenschappelijk [advies nr. 2.312 \(CRB 2022-2255\)](#) van 21 september 2022 over "Elektronische uitwisseling van berichten via de eBox" leggen de Raden de nadruk op digitale inclusie, zowel op het niveau van de burgers als dat van de ondernemingen, en in het bijzonder kleine ondernemingen. Ze benadrukken ook dat de ontwikkeling van digitale kanalen niet mag samengaan met

een kwaliteitsafname van de dienstverlening via de fysieke kanalen van overheidsdiensten. Ze merken op dat de digitale exclusie en de digitale kloof nog steeds een reëel probleem vormen binnen bepaalde bevolkingsgroepen van de Belgische populatie, aangezien niet alle bevolkingsgroepen in dezelfde mate toegang tot ICT hebben. Vanuit het 'Leave no one behind'-principe achten de Raden het dan ook belangrijk dat de overheid, niet alleen ten aanzien van burgers, maar ook ten aanzien van ondernemingen, werk maakt van een e-inclusiebeleid en inspanningen blijft leveren om de digitale kloof te dichten.

De Nationale Arbeidsraad heeft gevraagd om een cruciale rol te mogen spelen in het beheer en aansturen van de digitale projecten die de RSZ en RSVZ zullen opzetten voor een duurzame digitale sociale zekerheid. Hij heeft op 28 maart 2023 uit eigen beweging een advies nr. 2.358, uitgebracht. In dit advies bevestigt en actualiseert hij de drie hoofdbeginselen die moeten dienen als krachtlijnen voor de tenuitvoerlegging van de digitalisering van de socialezekerheidsinstellingen. De drie hoofdbeginselen van neutraliteit, vereenvoudiging en haalbaarheid zijn ontwikkeld in de adviezen nr. 1.161 van 1 oktober 1996 en nr. 1.190 van 22 juli 1997. Inzake de drie beginselen benadrukt de Nationale Arbeidsraad het volgende:

- Met betrekking tot de neutraliteit benadrukt hij dat de maatregelen die in het kader van deze projecten worden voorgesteld, niet mogen leiden tot een verlies van rechten of uitkeringen voor de sociaal verzekerden. De digitalisering mag er niet toe leiden dat sociaal verzekerden – omwille van de digitale kloof – hun rechten de facto niet kunnen uitoefenen. In dit verband wilde hij de nadruk leggen op digitale inclusie, voor zowel burgers als ondernemingen. Wat dit laatste betreft pleit de Raad er in het advies [nr. 2.426 van 25 juni 2024](#) van de Nationale Arbeidsraad getiteld "Naar een toekomstbestendige digitale sociale zekerheid – e-GOV 3.0" voor dat de invoering van de gegevens in de centrale dataaag niet leidt tot extra administratieve lasten zowel voor de sociaal verzekerden, de werkgevers en hun lasthebbers als voor de socialezekerheidsinstellingen.
- Een vereenvoudiging betekent volgens hem ook dat ernaar gestreefd wordt de beschikbare gegevens maximaal te benutten om sociaal verzekerden en werkgevers actief te informeren over hun rechten en plichten.
- Met betrekking tot het haalbaarheidsbeginsel geeft hij aan dat bijzondere aandacht moet worden besteed aan de moeilijkheden waarmee de werkgevers, alle directe en indirecte actoren van de sociale zekerheid en de openbare instellingen van sociale zekerheid bij hun administratief en IT-beheer te maken kunnen krijgen als gevolg van de hervorming.

Het reeds aangehaalde advies [nr. 2.426](#) (van 25 juni 2024 van de Nationale Arbeidsraad) getiteld "Naar een toekomstbestendige digitale sociale zekerheid – e-GOV 3.0" bouwt verder op het reeds aangehaalde advies nr. 2.358 van 28 maart 2023. Uit de toelichting van de RSZ bestaat het hoofddoel van het e-GOV 3.0-project erin de digitale sociale zekerheid te heruitvinden, om haar aan te passen aan de maatschappelijke behoeften en evoluties. Verder constateert de Raad in dit advies dat de digitaliseringsprojecten niet mogen leiden tot een afbouw van de fysieke en telefonische beschikbaarheid van overheidsinstellingen. De sociale partners vragen om op de hoogte te worden gehouden van de werkzaamheden van de werkgroep digitale inclusie die door de RSZ is opgericht. De Raad wenst dat de kwestie van de digitale inclusie meer diepgaand wordt geanalyseerd met het oog op het zoeken naar oplossingen.

Verder verwijzen de Raden naar hun gemeenschappelijk advies [nr. 2.392 \(CRB 2023-2825\)](#) van 12 december 2023, daarin herinneren ze aan de inwerkingtreding van het Traject naar het digitale decennium Dit actieprogramma definieert de doelstellingen en de methode om de digitale transformatie

van EU tegen 2030 tot stand te brengen conform haar waarden en overeenkomstig de mededeling van 2021 over het digitale kompas 2030 en zijn vier hoofdlijnen: de digitale vaardigheden, de digitale infrastructuur, de digitale transformatie van de bedrijven en de digitalisering van de overheidsdiensten. Volgens de Raden is de digitale transitie en de integratie van de digitale technologieën in de hele economie van vitaal belang voor het algemene concurrentievermogen en de algemene productiviteit. De EU moet erin slagen een leidende rol te spelen in de essentiële sectoren van de digitale technologieën en de verspreiding van die technologieën in de hele economie te verzekeren. Volgens de Europese kaderovereenkomst van de sociale partners is het ook van essentieel belang dat het Europese beleids- en regelgevende kader wordt geconsolideerd om te komen tot een productieve, innovatieve, verantwoordelijke, sociale en inclusieve digitalisering.

5. Effectieve toegang tot rechten

Het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale uitsluiting stelt dat de automatische toekenning van rechten veel mogelijkheden biedt om de niet-toegang en het niet-gebruik van rechten tegen te gaan. De rechten worden immers ambtshalve toegekend door een bevoegde dienst of instelling, zonder dat de rechthebbende een initiatief moet nemen. Het beveelt daarom aan om de verschillende mogelijkheden voor automatische toekenning maximaal toe te passen (Ibid., p. 126, 134).

De Raden herinneren in de eerste plaats aan hun gezamenlijk advies [nr. 2.336 \(CRB 2022-3301\)](#) van 20 december 2022 waarin ze erop wijzen dat ze reeds jarenlang in verschillende adviezen ter zake benadrukken dat ze voorrang willen geven aan administratieve vereenvoudiging om meer garanties te bieden op het vlak van toegankelijkheid en effectiviteit van de dienstverlening. Het dossier van de duurzame sociale zekerheid heeft ook een belangrijke dimensie op het vlak van de automatisering van de rechten.

In het reeds aangehaalde advies [nr. 2.358](#) over een toekomstbestendige digitale sociale zekerheid van 28 maart 2023, legt de Nationale Arbeidsraad trouwens de nadruk op de digitale inclusie, voor zowel burgers als bedrijven. Hij zou willen dat hierbij bijzondere aandacht wordt besteed aan de digitale kloof en dat de in het kader van deze projecten ontwikkelde digitale instrumenten in de mate van het mogelijke en indien wenselijk leiden tot het automatisch toekennen van sociale rechten en tot het wegwerken van de non-take up.

In het reeds aangehaalde advies [nr. 2.426](#) getiteld "Naar een toekomstbestendige digitale sociale zekerheid – e-GOV 3.0" herhaalt de Nationale Arbeidsraad dat de digitalisering kan bijdragen aan de automatisering van sociale rechten en tot het wegwerken van de non-take up.

Het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale uitsluiting stelt vast dat mensen vaak hun rechten niet opnemen omdat ze niet over de informatie beschikken.

In het advies [nr. 2.361](#) van 5 april 2023, inzake de Werkgelegenheidsconferentie, juicht de Nationale Arbeidsraad toe dat er regelingen worden getroffen om asielzoekers in staat te stellen onmiddellijk te werken. Tevens vindt hij dat bij deze maatregel rekening moet worden gehouden met de kwetsbare situatie waarin asielzoekers zich bevinden. Vaak beheersen zij de landstalen niet en kennen zij hun rechten niet, waardoor zij bijzonder kwetsbaar zijn voor uitbuiting en misbruik. Hier is de Nationale Arbeidsraad van mening dat een belangrijke rol is weggelegd voor de asielcentra om informatie te verstrekken aan asielzoekers in het kader van hun inschakeling op de arbeidsmarkt. De informatie die deze centra aan asielzoekers verstrekken, moet ook betrekking hebben op de rechten op de arbeidsmarkt en deze informatie moet voldoende geharmoniseerd zijn tussen de verschillende asielcentra. Die centra spelen eveneens een belangrijke rol bij de ondersteuning van asielzoekers in hun inburgeringsinspanningen tijdens de periode van overgang naar tewerkstelling door middel van de verwerving van basiskennis van één van de landstalen.

In hetzelfde advies [nr. 2.361](#) acht de Nationaal Arbeidsraad het belangrijk dat werknemers duidelijke en gemakkelijk toegankelijke informatie krijgen over de in België geldende arbeidsvoorwaarden. Daarom steunt hij het aangekondigde initiatief met betrekking tot de Single National Website¹⁰. Hij

¹⁰ Zie de link naar de Belgische Single National Website: <https://employment.belgium.be/en/themes/international/posting>. Voor de link naar de andere nationale websites: zie https://europa.eu/youreurope/citizens/work/workabroad/posted-workers/index_en.htm.

stelt wat dit punt betreft voor te onderzoeken of het mogelijk is de op de nationale portalen verstrekte informatie op Europees niveau te harmoniseren. Op het vlak van informatie is de Nationale Arbeidsraad ook van mening dat werknemers volledige toegang moeten krijgen tot de elementen die worden ingediend in het kader van hun dossier voor het verkrijgen van een werkvergunning, hetgeen nu onvoldoende het geval is. Ook de werkgevers hebben melding gemaakt van een gebrek aan informatie over de verblijfssituatie en eventuele wijzigingen in de status van hun werknemers, waardoor zij zonder het te beseffen mensen illegaal aan het werk kunnen houden. In het kader van het actieplan moet naar oplossingen voor deze problemen worden gezocht.
